

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL OF ADAPTATION OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS TO PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL PRACTICE

У статті розглянуто теоретичне обґрунтування проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. З'ясовано актуальні завдання щодо належного виховання компетентних і конкурентоспроможних кадрів, відповідних рівнів і стандартів вищої освіти, затребуваних на ринку праці, здатних адаптуватися до професійної діяльності, орієнтованих на впровадження інноваційних і цифрових технологій, постійного саморозвитку й самовдосконалення, творчого пошуку та навчання впродовж життя. Розглянуто актуальні завдання щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури й освітній процес майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти й теоретично обґрунтовано проблематику адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики. Охарактеризовано дефініцію поняття «модель» і з'ясовано, що таке становлення потребує відповідного професійного освітнього процесу зі сприятливими педагогічними умовами адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики. Уточнено, що під час підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності важливу роль відіграють педагогічні умови та модель, що сприятимуть успішній адаптації до професійної діяльності особливо в процесі педагогічної практики. Відповідно до результатів теоретичного аналізу наукових праць і з урахуванням досягнень педагогічної науки й практики розроблено структурно-функціональну модель адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики. Подальшого напрацювання потребує розроблення щодо використання цифрових технологій для адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики та сформованості такої адаптації.

Ключові слова: педагогічна освіта, фізична культура, адаптація до професійної діяльності, педагогічні умови, структурно-функ-

ціональна модель, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

The article considers the theoretical substantiation of the problem of preparation of future physical education teachers for professional activity. The urgent tasks of proper education of competent and competitive staff, relevant levels and standards of higher education in demand in the labor market, able to adapt to professional activities focused on the introduction of innovative and digital technologies, continuous self-development and self-improvement, creative search and lifelong learning. The actual tasks of improving the professional training of future physical education teachers and the educational process of future physical education teachers in higher education institutions are considered and the problems of adaptation of future physical education teachers to professional activity in the process of pedagogical practice are theoretically substantiated. The article describes the definition of the term «model» and clarifies that such formation requires an appropriate professional educational process with favorable pedagogical conditions for adaptation of future physical education teachers to professional activities in the process of pedagogical practice. It is specified that during the preparation of future specialists for professional activity an important role is played by pedagogical conditions and a model that will contribute to the successful adaptation to professional activity, especially in the process of pedagogical practice. In accordance with the results of theoretical analysis of scientific works and taking into account the achievements of pedagogical science and practice, a structural and functional model of adaptation of future physical education teachers to professional activity in the process of pedagogical practice has been developed. Further development is needed to develop the use of digital technologies for the adaptation of future physical education teachers to professional activities in the process of pedagogical practice and the formation of such adaptation.

Key words: pedagogical education, physical culture, adaptation to professional activity, pedagogical conditions, structural-functional model, professional training of future teachers of physical culture.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-1.29>

Павлишинець К.Ю.,

учитель фізичної культури

Ужгородської спеціалізованої школи

I–III ступенів № 5 з поглибленим

вивченням іноземних мов

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах педагогічна освіта України зорієнтована на підготовку педагогічних кадрів, здатних на впровадження європейських освітніх стандартів, зокрема й у галузі «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю «Середня освіта (Фізична культура)», на якісну підготовку майбутнього фахівця, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Наці-

ональної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 р.) [1, с. 15].

Педагогічна освіта передбачає вдосконалення системи підготовки майбутніх фахівців фізичної культури до професійної діяльності й наукового дослідження проблематики щодо адаптації майбутніх учителів фізичної культури

до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концептуальні засади та специфіка процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності відображені в працях В. Абрамова, Л. Ареф'єва, Б. Ашмаріна, Е. Белозерцева, В. Беспалько, О. Бондаревської, Ю. Брановського, О. Булгакова, М. Віленського, Е. Вільчковського, Л. Волошко, М. Воробйова, О. Демінського, Ю. Драгнева, Т. Круцевича, В. Кульчицького, В. Омеляненка, А. Петровського, Л. Матвєєва, О. Онопрієнко, В. Сагатовського, Л. Суценко, О. Тимошенко, О. Шабаліна, Б. Шияна, Ю. Шкрєбітя та ін. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури розглядали Д. Бермудес, С. Гончаренко, О. Демінський, Є. Захаріна, Є. Павлюк, Л. Суценко, О. Солтик, Н. Степанченко, В. Костюкевич, Т. Круцевич та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. виділено ключові стратегічні напрями державної політики у сфері освіти, серед яких – реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини; модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу; створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, забезпечення доступності й безперервності освіти протягом усього життя; формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; підвищення якості освіти на інноваційній основі [6].

Проблема підвищення дієвості професійної освіти, відповідного рівня підготовленості випускників закладів вищої освіти вимогам майбутньої професійної діяльності, їх адаптації до професійної діяльності є актуальною на сучасному етапі [2, с. 87].

Нові вимоги, поставлені перед вищою школою, потреба суспільства в компетентнісних педагогічних кадрах, які виявляють свідому зрілість і відповідальне ставлення до своєї майбутньої професійної діяльності, визначають важливу проблему – адаптацію майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики та педагогічні аспекти розробки структурно-функціональної моделі такої адаптації до професійної діяльності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та розробити структурно-функціональну модель адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолог-педагогічної літератури, присвячений проблемі адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогіч-

ної практики, показав, що адаптаційний процес є важливим етапом не тільки професіоналізації та набуття педагогічної майстерності, а й розвитку особистості майбутніх фахівців. Дослідження адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики потребує наукових напрацювань і розробки структурно-функціональної моделі такого процесу. Розглянемо напрацювання науковців щодо процесу моделювання.

Моделювання як метод дослідження застосовується в будь-якій сфері діяльності – це найпоширеніший метод дослідження об'єктів різної природи, у тому числі й об'єктів складної соціальної системи. Саме тому цей метод широко використовується при проведенні наукових досліджень. У психології модель розглядається як ідеальна копія реального об'єкта, яка відтворює не всі явища загалом, а лише найбільш істотні його риси й властивості [7, с. 11]. На думку Л. Суценко, метод моделювання відіграє одну з ключових ролей у здійсненні системного аналізу будь-якої освітньої системи, оскільки дає змогу представляти і трансформувати об'єкти, явища, процеси, оперувати ними, визначити стійкі властивості, виокремлювати їх сутнісні аспекти та піддавати їх серйозному логічному аналізу [8]. Г. Красільников уважає, що модель виступає як теоретичний взірць і є засобом існування знань, носій знань – це штучний елемент, який створюють для кращого пізнання системи [5, с. 277]. С. Гончаренко в педагогічних міркуваннях пропонує під моделлю розуміти еталон, стандарт, зразок, примірник чогось; схему для пояснення якогось явища або процесу [4, с. 195]. В. Штофф підходить до визначення моделі з філософського погляду й визначає, що моделлю є мисленнєво уявна або матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження [10, с. 82].

У межах дослідження найбільш прийнятним є філософське тлумачення поняття «модель» як «речової, знакової або уявної (мисленнєвої) системи, що відтворює, імітує чи відображає принципи внутрішньої організації або функціонування певних властивостей, ознак і характеристик об'єкта дослідження (оригіналу), безпосереднє вивчення якого неможливе, ускладнене або недоцільне і може замінити цей об'єкт у пізнавальному процесі з метою одержання нових знань про нього» [9, с. 394].

Моделюванню піддаються всі елементи, які є складниками системи вищої професійної освіти: навчальна діяльність студентів, стандарти вищої професійної освіти, навчальні плани, програми, професійна діяльність фахівця, його особистісні та професійні якості тощо. О. Галанова вказує, що ці моделі надають вищому навчальному закладу інформацію про те, якими якостями з позицій сьо-

годення повинен володіти майбутній фахівець для успішної роботи в професійному середовищі для ефективного виконання професійної діяльності, на цій основі створити адекватну сучасним викликам систему підготовки у вищій школі [3].

Уважаємо, що модель вибудовує систему взаємозв'язків між елементами, явищами, взаємопов'язаними об'єктами різної природи, суб'єктами освітнього процесу та слугує узагальненим засобом організації такої освітньої діяльності з упровадженням у практику професійної підготовки всіх складників адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Відповідно до теоретичного аналізу психолого-педагогічних досліджень із урахуванням досягнень педагогічної науки й практики, розроблена структурно-функціональна модель адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики. Структурно-функціональна модель має визначену мету й завдання, педагогічні підходи, принципи, педагогічні умови, особливості адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики, етапи адаптації, методи, засоби, форми, компоненти, критерії та рівні сформованості їх адаптації до професійної діяльності в процесі педагогічної практики (низький, середній, достатній, високий) (рис. 1).

Соціальне замовлення держави спрямоване на ефективну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, яке визначається глобальними змінами, реформуванням вищої системи освіти й висуває нові вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів, що й відображається в моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики. Структурно-функціональна модель адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики складається з концептуально-цільового, організаційно-процесуального, критеріально-технологічного, результативного блоків. Розглянемо їх детальніше.

Концептуально-цільовий блок відображає необхідність реалізації основної мети дослідження (адаптація майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики) та комплексу завдань (набуття досвіду адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики; формування педагогічних умінь і навичок до професійної діяльності в процесі педагогічної практики; забезпечення педагогічних умов адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики), педагогічних підходів і принципів.

Організаційно-процесуальний блок містить педагогічні умови адаптації майбутніх учителів

фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики:

1. Підвищення інтересу майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

2. Упровадження поетапної адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

3. Використання інноваційних методів для адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

4. Організація самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на засадах компетентнісного підходу.

Мета й завдання наукового дослідження зумовили визначення та обґрунтування етапів адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики: мотиваційно-цільовий, практично-технологічний, рефлексивно-продуктивний. На їх основі визначено особливості адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, методи, засоби, форми, авторський комплекс професійно-орієнтованих завдань педагогічної практики (навчально-методичні рекомендації з організації педагогічної практики для майбутніх учителів фізичної культури закладів вищої освіти) на основі опорних навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Психологія», «Теорія і методика фізичного виховання», «Педагогічна і професійна майстерність», «Методика фізичного виховання».

Критеріально-технологічний блок характеризується виявленими компонентами та визначеними критеріями адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, наукові дослідження сприяли виявленню в структурі адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики таких компонентів, як мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, практично-діяльнісний, особистісно-результативний.

Мотиваційно-ціннісний компонент є визначальним у структурі формування адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики. Критерієм обрано усвідомлення потреб, прагнень і цілей адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Когнітивно-пізнавальний компонент передбачає формування в майбутніх учителів фізичної культури професійних умінь і навичок, здатності до самопізнання й умінь керувати власними професійними знаннями, уміння керувати особистісною траєкторією для самоосвіти та самовдосконалення, цілеспрямованість до творчого виконання

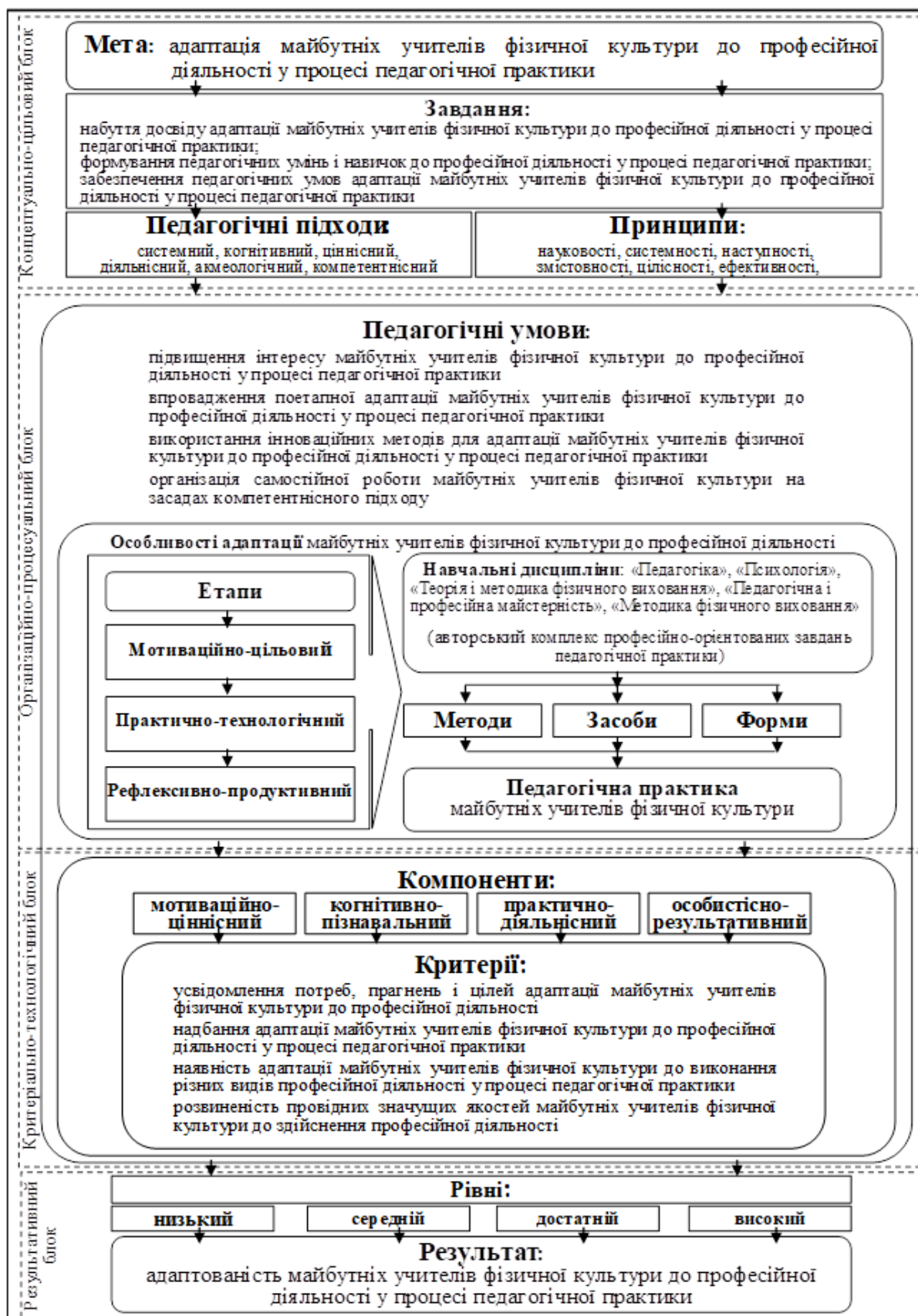

Рис. 1. Структурно-функціональна модель адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики

професійних обов'язків з утіленням справжнього професіоналізму й майстерності. Критерієм обрано надбання адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Практично-діяльнісний компонент передбачає набуття майбутніми учителями фізичної культури практичних умінь і навичок самостійно організувати та проводити фізкультурно-оздоровчі заняття й заходи, формування фахових умінь надання професійної та консультативної допомоги, здобуття професійних навичок володіння фундаментальною та науково-практичною адаптацією до професійної діяльності. Критерієм обрано наявність адаптації майбутніх учителів фізичної культури до виконання різних видів професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Особистісно-результативний компонент включає особистісну траєкторію формування індивідуальної професійної траєкторії становлення майбутнього вчителя фізичної культури, професійної спрямованості, здатності до самореалізації та творчого самовираження, постійного вдосконалення практичних навичок до професійної самореалізації, навчальної та методичної діяльності в різних ланках системи підвищення кваліфікації, навичок проводити наукові дослідження в професійній сфері, стратегії усебічного розвитку фізичних і професійних здібностей, значущих особистісних якостей для досягнення майстерності й вирішення фахових завдань. Критерієм обрано розвиненість провідних значущих якостей майбутніх учителів фізичної культури до здійснення професійної діяльності.

Результативний блок дав змогу визначити розвиненість провідних значущих професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури та рівні сформованості їх адаптації до професійної діяльності в процесі педагогічної практики: низький, середній, достатній, високий. У цьому блоці проведено виявлення сформованості рівнів адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

На основі одержаних результатів дослідження робимо висновок, що визначені педагогічні умови та структурно-функціональна модель такого процесу ефективно вплинули на рівень адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

Висновки. На основі одержаних результатів дослідження робимо висновок, що моделювання – найпоширеніший метод дослідження об'єктів різної природи, у тому числі й об'єктів складної соціальної системи. Йому піддаються всі елементи, які

є складниками системи вищої педагогічної освіти: освітня діяльність майбутніх фахівців, стандарти вищої освіти, навчальні плани, програми, професійна діяльність фахівця, його особистісні та професійні якості. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розроблена модель адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики з визначеними педагогічними умовами, яка складається з концептуально-цільового, організаційно-процесуального, критеріально-технологічного, результативного блоків. Варто зазначити, що стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми, перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні використання цифрових технологій для адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в процесі педагогічної практики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ажиппо О.Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.
2. Безкоровайна Л.В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності фахівців фізичного виховання та спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Серія «Педагогіка»*. Харків : Вид-во ХПІ, 2006. № 10. С. 87–90.
3. Галанова О.А. Иностраный язык в компетентностной модели подготовки магистров. *Известия Томского политехнического университета*. 2005. Т. 308. № 6. С. 239–243. URL: <http://www.duskyrobin.com/tru/2005-06-00055.pdf> (дата звернення: 01.02.2021).
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, Київ, 1997. 338 с.
5. Красильникова Г.В. Моніторинг якості професійної підготовки інженерів швейної галузі у вищому навчальному закладі: теоретичні та методичні засади : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2015. 543 с.
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Наказ Президента України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 15.01.2021).
7. Психологический словарь / под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. Москва : Педагогика-Пресс, 1999. 440 с.
8. Суценок Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретично-методологічні аспекти) : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
9. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / гол. ред. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
10. Штофф В.А. Моделирование и философия. Москва : Наука, 1966. 301 с.